

SARAH ILES
JOHNSTON

Araştırma
Taleme

Tanrılar ve Ölümlüler

Modern Okur İçin
Antik Yunan Mitleri

TANRILAR VE ÖLÜMLÜLER
Modern Okur İçin Antik Yunan Mitleri

Orijinal adı: Gods And Mortals
Ancient Greek Myths for Modern Readers
© 2023, Princeton University Press
Yazan: Sarah Iles Johnston
İngilizceden çeviren: Kemal Tokgöz
Yayına hazırlayan: Aslı Güneş

Türkçe yayın hakları: © 2026 Doğan Yayınları Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.
Bu eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.
Bu kitabın Türkçe yayın hakları Akcalı Telif Hakları Ajansı aracılığıyla satın alınmıştır.

1. baskı / Mart 2026 / ISBN 978-625-8593-06-8
Sertifika no: 44919

Kapak tasarımı: Cüneyt Çomoğlu
Sayfa uygulama: Yeşim Ercan Aydın
Baskı: Yıkılmazlar Basın Yayın Prom. ve Kağıt San. Tic. Ltd. Şti.
15 Temmuz Mah. Gülbahar Cad. No: 62/B Güneşli - Bağcılar - İSTANBUL
Tel: (212) 515 49 47
Sertifika no: 45464

Doğan Yayınları Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.
19 Mayıs Cad. Golden Plaza No. 3, Kat 10, 34360 Şişli - İSTANBUL
Tel. (212) 373 77 00 / Faks (212) 355 83 16
www.dogankitap.com.tr / editor@dogankitap.com.tr / satis@dogankitap.com.tr

Tanrılar ve Ölümlüler

Modern Okur İçin Antik Yunan Mitleri

Sarah Iles Johnston

DOĞAN KİTAP
ÖRNEKTİR

Çeviren: Kemal Tokgöz

“Bu kitap büyük bir başarı! Yunan mitlerinin bu muhteşem yeniden anlatımında insan doğası son derece çarpıcı bir biçimde betimlenmiş. Okurlar burada isteyebilecekleri her şeyi bulacak; entrika, aşk, şehvet, intikam ve hem iyi hem de kötü olan, her türden davranış. Böylesine geniş çaplı hikâyelere bundan daha iyi bir giriş veya daha güzel yazılmış bir eser bulmak gerçekten çok zor.”

– Alexander McCall Smith,
No. 1 Ladies' Detective Agency serisinin yazarı

“Kenara çekil, Edith Hamilton! Sarah Iles Johnston, Yunan mitlerinin büyülü yenileme tuşuna basıyor. Hikâyeler yeni bir okur jenerasyonu için hızla parıldıyor. Tıpkı antik zamanların şairleri, ozanları ve destan okurları gibi, Johnston bize mitlerin tek bir otoriter versiyonu olmadığını; hikâyelerin eski olana yeni malzemeler eklenerek hayatta tutulabileceğini, lezzetlerinin ve aromalarının geliştirilebileceğini hatırlatıyor.”

– Maria Tatar,
The Heroine with 1001 Faces kitabının yazarı

“*Tanrılar ve Ölümlüler* muhteşem bir başarı; harika bir hikâye anlatıcılığı ile marifetli akademisyenliğin nadir görülen bir kombinasyonu. İç içe geçmiş pek çok olay örgüsüyle bir roman gibi okunuyor ama metinlere dair derin bilgilerle de dolu. Baştan sona tek bir hikâye olarak okuyabilirsiniz ya da antik düşünürlerin Titanlar ya da Truva atı hakkında aslında ne yazdığını kontrol etmek için derinlere dalabilirsiniz. Johnston hem bu mitler için hem de karakterlerin kim olduğuna ve insanlara nasıl gerçek gibi geldiklerine dair en iyi rehberimiz olmuş.”

– T. M. Luhrmann,

How God Becomes Real: Kindling the Presence of Invisible Others

“*Tanrılar ve Ölümlüler* antik Yunan mitlerinin zekice işlenmiş bir anlatımı. Johnston, sunumundaki abartısız netlikle Bulfinch, Hamilton ve Graves gibi seleflerini geride bırakıyor. Kitap ustalıkla yazılmış ve bu son derece iyi hikâyelere yönelik büyüyen bir ilgi için dümen görevi görüyor.”

– Peter Struck,

Divination and Human Nature: A Cognitive History of Intuition in Classical Antiquity

Ebeveynlerim Phyllis ve Robert Iles'in anısına.

İÇİNDEKİLER

Tanrılar, ölümlüler ve içinde yaşadıkları mitler.....	19
---	----

TANRILAR

1. Yeryüzü ve çocukları	35
2. Titanlar	37
3. Genç tanrılar isyan ediyor	40
4. Zeus kral oluyor	42
5. Persephone'nin hikâyesi.....	45
6. Demeter'in avareliği.....	48
7. Demeter ve Persephone.....	51
8. Athena, Artemis ve Apollon doğuyor	54
9. Apollon'un kehaneti.....	56
10. Hephaistos'un hikâyesi.....	59
11. Sığır hırsızı Hermes.....	63
12. Dionysos doğuyor, ölüyor ve yeniden doğuyor.....	67
13. Dionysos ve korsanlar	69
14. Aphrodite arzuyu tadıyor	72

TANRILAR VE ÖLÜMLÜLER

15. Prometheus, Epimetheus ve İlk İnsanlar	81
16. Prometheus ateşi alıyor	83
17. Pandora'nın hediyeleri	85

18. Lykaon, Zeus'u sınıyor	88
19. Tufan	90
20. İo'nun hikâyesi.....	93
21. Phaethon, Güneş'in arabasını sürüyor	96
22. Europa ve boğa	100
23. Kallisto'nun hikâyesi	102
24. Daphne ve Apollon	105
25. Artemis ve Akteon.....	109
26. Niobe ve Leto	111
27. Arakne ve Athena.....	114
28. Baukis ve Philemon	118
29. Hyrieus ve öküzü	121
30. Orion.....	123
31. Erigone ve İkaros.....	126
32. Apollon ve Hyakinthos	129
33. Leda ve çocukları.....	131
34. Melampus ve Proetus'un kızları	134
35. Pan ve Syrinks.....	137
36. Ekho ve Narkissos	140
37. Midas'ın açgözlülüğü	142
38. Tantalos tanrıları sınıyor ve Pelops kötü bir karar veriyor	146
39. Tityus ve Leto.....	148
40. İksion, bulut ve kentaurlar	150
41. Sisypheos'un ölümleri	153
42. Danaos'un kızları ve Egyptus'un oğulları	157
43. Asklepios ölümüne meydan okuyor	160
44. Minos ve Polyeydos	163
45. Minos ve Skylla.....	166
46. Pasiphae ve boğa	168
47. Daidalos ve İkaros	171
48. Prokne ve Philomela	175
49. Salmakis ve Hermaphroditos	178
50. Pygmalion ve heykel.....	182
51. Myrrha ve Adonis	184

KAHRAMANLAR PERSEUS

52. Danae ve altın yağmuru	193
53. Polydektes ve Gorgon kafası	196
54. Bazı tuhaf nemfler	198
55. Medusa'nın başının kesilmesi	201
56. Andromeda.....	203
57. Bellerophontes ve Pegasos	206
58. Stheneboia.....	209
59. Kimera	211
60. Bellerophontes'in sonu	214
61. Kadmos ve yılan dişi.....	216
62. İno ve Athamas	219
63. Dionysos'un dönüşü	221

HERAKLES

64. Herakles'in doğumu	225
65. Herakles ailesini öldürüyor	229
66. Nemea aslanı ve Lerna Hidrası	231
67. Keryneia geyiği ve Erimanthian domuzu.....	235
68. Augeas'ın ahırları ve Stymphalia kuşları.....	238
69. Girit boğası ve Diomedes'in kısrakları.....	241
70. Alkestis.....	243
71. Hippolyte'nin kemeri ve Geryon'un sığırları.....	246
72. Kakos ve Hesperidlerin elmaları.....	249
73. Yeraltı Dünyası'na yolculuk	253
74. Omphale'nin kölesi	256
75. Yeni bir eş ve yeni sorunlar.....	259

ATALANTE

76. Atalante.....	262
-------------------	-----

ORPHEUS

77. Fevkalade bir müzisyen	264
78. Argonot Orpheus.....	267
79. Eurydike.....	270
80. Orpheus'un ölümü	274

JASON

81. Kheiron ve Jason.....	276
82. Bir sandalet kaybetmek ve krallığı almak.....	279
83. Limnili kadınlar	282
84. Herakles ve Hylas.....	284
85. Harpyalar ve Çarpışan Kayalar.....	287
86. Kolkhis	290
87. Görevler	293
88. Postu almak	296
89. Kirke ve Phaiaklar	298
90. Eve dönüş	301
91. Medea Korint'te	304

MELEAGROS

92. Kalydon domuzu.....	307
-------------------------	-----

THESEUS

93. Athena'nın şehri	310
94. Theseus Atina'ya gidiyor	313
95. Kötü üvey anne.....	316
96. Girit'e yolculuk	319
97. Prenses ve Minotor.....	321
98. Theseus kral oluyor.....	325
99. Bir babanın laneti.....	328
100. Yeni gelinler.....	331
101. Theseus'un ölümü	333

102. Oidipus'un doğumu.....	335
103. Sıkıntı veren bir kehanet	338
104. Bilmece yarışması	341
105. Gerçekler.....	344
106. Thebes Savaşı	347
107. Antigone	350
108. Peleus ve Thetis	359
109. Paris'in kararı.....	362
110. Vakti gelen söz	365
111. İphigeneia	367
112. Protesilaos ve Laodameia.....	371
113. Agamemnon ve Akhilleus	373
114. Hera, Zeus'u kandırıyor	376
115. Akhilleus ve Patroklos.....	380
116. Akhilleus ve Hektor	384
117. Akhilleus ve Priam.....	387
118. Akhilleus ve Aias'ın ölümleri.....	391
119. Neoptolemos ve Philoktetes	394
120. At	397
121. Truvalı kadınlar	401

DÖNÜŞLER

122. Atreus ve Thyestes	409
123. Agamemnon'un dönüşü	412
124. Orestes'in dönüşü.....	415
125. Atina'da bir yargılama.....	418
126. Helen ve Menelaos	421
127. Neoptolemos'un dönüşü.....	424

ODYSSEUS

128. Odysseus ve Telemakhos.....	426
129. Nestor ve Menelaos.....	430
130. Kalypso	433

131. Prenses ve kazazede.....	435
132. Korkunç ev sahibi.....	439
133. Kirke	442
134. Ölülerini ziyaret	445
135. Canavar kadınlar	448
136. Güneşin sığırları	451
137. Nihayet ev	454
138. Penelope ve Odysseus	457
139. Yarışma ve savaş	461
140. Yeni yaşamlar.....	466
Mitler için antik kaynaklar	470
Ozanlar	470
Nesir yazarları	475
Kaynak tablosu	483
Mit kaynakları üzerine notlar.....	489
Yunan mitlerindeki karakterler	509
Karakter dizini.....	514
Teşekkürler	543
Yazar ve illüstrator hakkında.....	544

GÖRSELLER LİSTESİ

Medea ve Jason.....	6
Toprak ve çocukları	31
Demeter ve Metaneira	52
Dionysos ve korsanlar	70
Pandora çömleği açıyor.....	77
Arakne ve Athena	116
İksion.....	154
Salmakis ve Hermaphroditos.....	180
Bellerophonates ve Pegasos, Kimera'yla savaşıyor	189
Hidra	232
Orpheus Yeraltı Dünyası'nda	272
Theseus ve Minotor	324
Peleus, Thetis'le güreşiyor.....	355
At	398
Kirke.....	405
Penelope yarışmayı duyuruyor	462
Diyagram.....	512

TANRILAR VE ÖLÜMLÜLER

TANRILAR, ÖLÜMLÜLER VE İÇİNDE YAŞADIKLARI MİTLER

Bir an için durun ve zamanda geriye gidip antik Yunan şehirlerinden birini ziyaret ettiğinizi hayal edin. Etrafınıza şöyle bir bakın: Dört bir yanınız mitlerle çevrili. Pazaryerinde, mızrak tutan Athena'nın ve üç dişli mızrağını kaldırmış Poseidon'un parıldayan heykellerini görüyorsunuz. Yakınlarda bir yerde, Amazonlarla savaşan Theseus'un resimleri bir tapınağın yüksek duvarlarından size bakıyor. Aristokratik bir eve davet ediliyorsanız, size üzerine mitlerdeki bir sahnenin resmedildiği kâsede şarap ikram ediliyor ve başka bir sahneyle süslenmiş kupayla içiyorsunuz: Boğa formundaki Zeus, sırtında Europa'yla denizi aşıyor veya kahraman Peleus, şekil değiştiren tanrıça Thetis'le güreşiyor. Şehirde yeterince uzun süre kalırsanız, herkese açık festivallerdeki bir sahnede mitleri canlandıran aktörleri izleyebilirsiniz; yani erkekseniz. Yunan kadınları tiyatroya gitmezlerdi. Ama kadınlar tanrıları onurlandırmak için başka festivallere giderlerdi; mesela şairlerin mitleri okuduğu yerlere: Deianeira'nın kocası Herakles'i öldürdüğünü veya Penelope'nin, olabilecek en kadınsı entrika aracı olan örgüleriyle taliplerini kandırdığını duyabilirsiniz buralarda. Olur da şehirde evlenecek kadar uzun süre kalırsanız,duğünüzde söylenen şarkılar görkemli bir mitik aşk hikâyesinden bahsedebilir; mesela, talihsiz savaşçı Hektor ve eşi Andromakhe'nin hikâyesi. Mitlerle bu kadar resmi olmayan şekillerde de karşılaşabilirsiniz:

Yün işleyen bir kadın olarak, diğer kadınların vakit geçsin diye mitleri anlattığını ya da içki partilerindeki bir erkek olarak, şairlerin en takdir edilen eserlerinden pasajların okunduğunu duyabilirsiniz.

Bizim kültürümüzdeki hiçbir şey bununla mukayese edilemez; biz hiçbir şeyi, Yunanların mitlerini kucakladığı tutku ve sadakatle kucaklamıyoruz. Elbette hepimizin (veya neredeyse hepimizin) en azından duyduğu hikâyeler var ama bunlardan en popüler olanlar bile kültürümüzü, mitlerin antik Yunan'ı doldurduğu gibi bütünüyle kaplamıyor. Harry Potter'la bir kitapta, filmde veya küçük bir LEGO figürü olarak karşılaştığımızda şaşırmayız ama kamusal bir binada heykelini görsek veya gittiğimiz bir düğünde onun Ginny Weasley'le flörtleşmesi hakkında bir şarkı söylendiğini duysak afallırız. Bununla birlikte, Shakespeare'in oyunları, Jane Austen'ın romanları ve İncil gibi birkaç güçlü istisnayı kenara bırakırsak, en sevilen hikâyelerimiz bile nadiren iki üç nesilden öteye uzanabiliyor.

Bir bakıma bunun sebebi, ifade biçimi ile tarzın zaman geçtikçe eskiyip yabancılaşması. Samuel Richardson'ın *Pamela; Or, Virtue Rewarded* [*Pamela ya da Erdemin Ödülü*] adlı romanı, 1740'ta yayımlandıktan sonra birkaç on yıl boyunca son derece popülerdi. Şimdiyse *Pamela*'nın sayfaları arasında yolculuğa çıkan küçük okur grupları, kitaptaki bazı kelimeleri deşifre etme isteği duyabilir ("yivışık" tam olarak ne demek sahi?) ve tuhaf görünebilecek bir anlatı konseptini kabul edebilir (bir zamanlar çocuklar ve ebeveynler, Pamela ve ailesinin yaptığı gibi, gerçekten oturup birbirlerine uzun uzun mektuplar mı yazıyorlardı?). Başarılı olup gelişmeye devam etmesi için en güzel hikâyelerin bile güncellenmesi gerekir. Fakat hikâyelerin artık çok uzun süre popüler kalmamasının bir başka sebebi de, yazarların başka yazarların eserlerinden olayları veya konuları ödünç aldıklarında hırsız damgası yeme riskini göze almaları; tabii kendi katkılarını çeşitli şekillerde fazlasıyla net olarak ortaya koymazlarsa –Leonard Bernstein'ın *West Side Story* adlı eserinde *Romeo ve Juliet* için yaptığı şekilde, zamanı, ortamı ve karakter isimlerini tamamen değiştirmek gibi. Bunun

aksine antik Yunan yazarları, hikâyelerde konuları, zamanları, ortamları, karakterleri ve hatta hem eski hem de çağdaşları olan yazarlardan detayları ödünç alırken hiç tereddüt etmediler. Bunu hakkını vererek, kendi zekice dokunuşlarını ekleyerek yaptıkları sürece utanılacak bir şey yoktu; övgüyle bile karşılanabilirdi. Yazarken hiç durmadan mitleri yenilediler, heyecan verici ve bağıntılı kalmalarını sağladılar.

Antik Yunan'da bir miti anlatmak isteyen kişiler, söz konusu mitin daha önceki versiyonlarını düşünmek zorundaydı; çünkü kendilerini okuyacak veya dinleyecek olanların, anlatmak üzere oldukları hikâyenin en azından temelini bildiklerinden eminlerdi. Bizim şimdi Yunan mitleri dediğimiz, çoğu Yunan'ın da tarihlerinin bir parçası olarak gördüğü şeyler, Homeros zamanından beri şairler tarafından aktarıldı. Bu mitlerden birini anlatmaya kalkan bir yazarın yaptığı şey, Cecil B. DeMille'in 1956 yılında çıkan *On Emir* filminde Musa'nın hikâyesini yeniden anlatırken yaptığına benzerdi. DeMille ilgi çekici yeni yan karakterler (Kraliçe Nefertiti gibi) ve bazı heyecanlı yeni ikincil konular (Musa'nın Nefertiti'yle aşkı gibi) ekledi ama kimse İncil'de anlatılan hikâyenin aynısını anlattığını düşünmedi. Öyle ki film, Yahudi ve Hristiyan kurumlardan dini bir hikâyeyi 20. yüzyıl seyircisine çok başarılı şekilde sunduğu için ödüller aldı. DeMille'in filmi taklitçilikle de suçlanmadı; çok büyük bir gişe başarısı elde etti ve film anlatısı konusundaki başarısı hâlâ övülüyor. Kırk iki yıl sonra, DeMille'in *On Emir*'i DreamWorks şirketine *The Prince of Egypt* [Mısır Prensi] için ilham verdi; dini hikâyenin kendine has değişikliklerini sunan animasyon versiyonuydu bu ve aynı şekilde hem ticari başarı elde etti hem de olumlu eleştiriler aldı.

Benzer şekilde, MÖ 458'de, trajedi yazarı Aiskhylos *Orestia* adlı oyun üçlemesinde Orestes'in meşhur hikâyesini yeniden anlattığında, eski bir hikâyeyi yenilemiş oldu. Aiskhylos'un versiyonunun son kısmı, babasının cinayetinin intikamını annesini öldürerek aldıktan sonra Orestes'e ne olduğuna odaklanan bölüm, Atina'da kasıtlı cinayet davalarının görüldüğü yer olan Areopagos'a gönderme yapmaktadır. Aiskhylos, Athena'nın

bu mahkemeyi Orestes'in bir jüri tarafından yargılanabilmesi için kurduğunu gösterdi ki bu da oyunun dünyasında yepyeni bir buluş olarak sunuldu. Orestes'in hikâyesinin daha önceki versiyonlarında, sorun başka şekillerde çözülmüştü; bu da akademiye, Aiskhylos'un bu antik hikâyeyi Atina'daki son sivil reformları –özellikle de yozlaşmış ve aşırı güçlü Areopagite mahkemesini temizleyen reformları– övmek için revize ettiğini öne sürmeye sevk etti. Tabii Orestes'in hikâyesinin Aiskhylos versiyonu yalnızca bundan ibaret değil. İyi anlatıldığı sürece, genç bir adamın cinayete kurban giden babasının intikamını almak için annesini öldürmek zorunda kalmasının hikâyesi her zaman ilgi uyandırıcı olur ve Aiskhylos bunu kesinlikle iyi anlattı. Bize, Delphoi'ye giden bütün yol boyunca ve sonra da Atina'ya kadar Orestes'in peşine düşen, nefesleri pis kokan Erinyeleri; Orestes'i savunmak için zekice ve proto-bilimsel bir konuşma yapan Apollon'u; avlarını kaybedince deliye dönen Erinyeleri, Atina'yı besleyip büyötmeye söz veren nazik tanrıçalara ustalıklı dönüştüren Athena'yı sundu. Aiskhylos'un hikâyeye yaptığı tüm bu eklemeler, aynı zamanda muhteşem ifade biçimi, iyi bilinen bir miti yeniden canlandırdı. Aiskhylos, tiyatro tanrısı Dionysos'u onurlandırmak için düzenlenen muhteşem Atina festivali Dionysia'da *Oresteia*'sı için ilk ödölü aldı ve bu eseri bugün hâlâ sahnelenmeye devam ediyor.

İşte bu hem gelenek hem de sürekli yenilik ruhuyla Yunanlar aynı mitleri bin yıldan uzun süre anlattılar; ta ki Hristiyanlık gelip de seslerini kısana kadar. O zaman bile Hristiyanlık mitleri tamamen susturamadı. 14. yüzyılda anonim bir Fransisken keşiş, Ovid'in *Metamorphoses*'ini Hristiyanlar için güvenli bir okuma haline getireceğini düşündüğü alegorik yorumlamalarla yeniden anlatan *The Moralized Ovid*'i yazdı. Chaucer, *Canterbury Hikâyeleri* adlı eserinde Theseus ve Amazonların mitlerini yeniden geliştirdi; Shakespeare Yunan mitlerinden sıkça faydalandı ve Rönesans ressamı ve heykeltıraşlarından oluşan ordular, zenginler için bunları yeniden sundu. 17. yüzyılda Monteverdi, Orpheus ve Ariadne mitlerini ilk operaların librettoları olarak kullandı, Racine

Tanrılar ve Ölümlüler, Antik Yunan mitlerini birbirinden kopuk öyküler olarak değil, başı ve sonu olan büyük bir anlatı olarak yeniden kuruyor. Sarah Iles Johnston, kozmosun doğuşundan Troya Savaşı'nın sonrasına uzanan bu bütünlüklü hikâyede tanrılarla insanların yollarını kesiştiriyor; güç, arzu, adalet ve dönüşüm etrafında örülen bir dünyayı bugünün okuruna açıyor. Mitler burada geçmişte kalmış masallar değil, hâlâ içimizde yankılanan soruların sahnesine dönüşüyor.

Tanrılar kılık değiştirerek yeryüzüne iniyor, ölümlüler zekâlarıyla ve cesaretleriyle sınanıyor, lanetler ve ödüller aynı hikâyenin parçaları haline geliyor. *Tanrılar ve Ölümlüler*, sürükleyici dili ve güçlü karakterleriyle her yaşta okuru içine çekiyor, heyecan verici bir mitoloji yolculuğuna çıkarıyor.

Bu kitap, tanrıların dünyasını anlatırken aslında insanın hikâyesini anlatıyor. Ve o hikâye, bugün de devam ediyor.

"*Tanrılar ve Ölümlüler* muhteşem bir başarı, harika bir hikâye anlatıcılığı ile marifetli akademisyenliğin nadir görülen bir kombinasyonu. İç içe geçmiş pek çok olay örgüsüyle bir roman gibi okunuyor ama metinlere dair derin bilgilerle de dolu. Baştan sona tek bir hikâye olarak okuyabilirsiniz ya da antik düşünürlerin Titanlar veya Truva atı hakkında aslında ne yazdığını kontrol etmek için derinlere dalebilirsiniz. Johnston hem bu mitler için hem de karakterlerin kim olduğuna ve insanlara nasıl gerçek gibi geldiklerine dair en iyi rehberimiz olmuş."

– Tanya Marie Luhmann, Antropolog, Stanford Üniversitesi

Çeviren: Kemal Tokgöz

